

شگفت انگیزترین ماهی کشور

غار ماهی کور در استان لرستان صحنه حیات گونه ای است که شاید بتوان آن را شگفت انگیز ترین گونه ماهی در کشورمان دانست، ماهی که با بدنی شفاف توانایی دیدن ندارد.

غار ماهی کور در استان لرستان صحنه حیات گونه ای است که شاید بتوان آن را شگفت انگیز ترین گونه ماهی در کشورمان دانست، ماهی که با بدنی شفاف توانایی دیدن ندارد.

در نزدیکی ایستگاه تنگ هفت لرستان اثری طبیعی و ملی به نام غار ماهی کور در پایه کوهی جای گرفته است. این غار محل زندگی یکی از کمیاب ترین ماهی های جهان به نام ماهی کور ایرانی است.

"ماهی کور" یکی از گونه های کمیاب و اندمیک ایران است که در دنیا گونه ای منحصر بفرد محسوب شده که در غاری واقع در استان لرستان زندگی می کند و اولین "غارماهی" حقیقی جهان است که اولین بار ژئولوژیست دانمارکی در سال 1937 ضمن مسافرتی که به ایران داشت کشف و مطالعاتی بر روی این گونه انجام داد.

لرستان تنها زیستگاه "ماهی کور" در کشور

در جهان تاکنون حدود 40 گونه ماهی بدون چشم در آبهای شیرین شناسایی شده است. خانواده کپور ماهیان با 11 گونه بیشترین تعداد و در رتبه اول قرار دارند و خانواده سگ ماهیان جویباری با 10 گونه در رتبه دوم قرار دارند.

قاره آسیا بیشترین تعداد گونه های ماهیان کور آب شیرین جهان را دارد و پس از آسیا قاره های آمریکا و آفریقا قرار دارند. در قاره آسیا چین و تایلند بیشترین گونه های ماهیان کور آب شیرین را دارا هستند و کشور ایران با داشتن دو گونه منحصر بفرد و نادر جزء کشورهای دارای این گونه هاست.

زیستگاه این دو گونه ماهی در یک غار واقع در زیر کوه چلن (چیلنگ) در استان لرستان حوالی ایستگاه تنگ هفت از توابع بخش پاپی شهرستان خرم آباد قرار دارد که به غار ماهی کور معروف است.

ویژگیهای غار ماهی کور

ماهیان کور غار که از گونه های منحصر به فرد و حمایت شده هستند در این غار زیست می کنند. عمق آب غار ماهیان کور مشخص نیست، آب به صورت راکد با سطحی متغییر بین 20 تا 30 متر مساحت در نوسان است که در فصل بهار و پیر آبی به علت ازدیاد نزولات آسمانی در نتیجه زیاد شدن آب، آب اضافی از دهانه غار خارج و جویباری با عنوان کارود (کای رود) را تشکیل می دهد که پس از طی حدود 300 متر از دهانه غار آبشار زیبایی را بوجود می آورد و سپس به رودخانه سیرم که از رشته رودهای کوچکتر سیرم و للری است وارد و پس از طی کردن حدود چهار کیلومتر به رودخانه سزار می ریزد.

چگونگی کشف غار/ گونه ای که از سر از دانمارک و انگلیس درآورد!

همزمان با احداث راه آهن سراسری تهران - جنوب دو نفر طبیعی دان دانمارکی که به همراه مهندسان سازنده راه آهن و مجریان طرح به منطقه آمده بودند پس از بررسی سر شاخه رود سیرم و جویبار کارود به یک حفره آبی در نزدیکی روستای لاون می رسند که پس از بررسی با یک نوع ماهی کور مواجه می شوند که ضمن نمونه برداری چندین گونه از این ماهیان را به موزه جانور شناسی دانشگاه کپنهاک منتقل و در سال 1944 تحت عنوان "ایرانوسیریریس تیفلوپس" به عنوان یک گونه جدید به جهانیان معرفی شد اما از معرفی محل دقیق ماهی های کشف شده خودداری کردند.

چندین سال بعد یک محقق انگلیسی به نام آنتونی جان اسمیت برای کشف محل ماهی کور به ایران و به شهر کرمان سفر می کند و پس از سه ماه تحقیق بدون اینکه نتیجه ای بگیرد به کشورش بر می گردد.

چند سال بعد این محقق متوجه می شود که ماهی کور مورد نظرش در کرمان نبوده بلکه در کوه های زاگرس وجود دارد و بر این اساس به منطقه پابی سفر می کند و به محل غار می رسد و چند نمونه از ماهیان غار را با خود به انگلیس می برد که در حین آزمایش و بررسی متوجه می شود که این نوع همان گونه ای است که توسط دانمارکیها ثبت و به جهانیان معرفی شده اما یک نوع دیگر گونه جدیدی است که با نام وی تحت عنوان "پاراچو بیتس اسمیتی" به ثبت می رسد.

مشخصات ظاهری ماهیان کور غار و وجه تسمیه آن

وجه تسمیه این غار به خاطر وجود ماهیان کوچک و صورتی رنگی است که فاقد چشم هستند و به همین دلیل ماهی کور نامیده می شوند.

طول این ماهی ها بین چهار تا پنج سانتی متر بوده و سر این ماهیان تا حدودی پهن و هیچ اثر خارجی از چشم دیده نمی شود. دیواره بدن به قدری شفاف است که روده پر با محتوای تیره دیده می شود، رنگ ماهیها در حالت زنده صورتی است.

اختلاف این دو گونه در این است که "ایرانوسپیپریس" دو جفت سبیلک، یک جفت روی لب بالا و جفت دیگر در گوشه های دهان و کمی نیز فلس دارد. ولی "پاراچوبیتس اسمیتی" سه جفت سبیلک دارد که دومین جفت از آنها به خوبی رشد کرده و به انتهای سومین جفت می رسد و فلس هم ندارد.

ماهی که رگهای خونی آن را می توان دید!

کم رنگی با بی رنگی این ماهی به قدری است که رگ های خونی از زیر پوست دیده می شود. نمونه های موجود در محلول های نگهدارنده مانند الکل و فرمالین که در موزه نگهداری می شود به سفید مایل به زرد تغییر رنگ می دهند.

حداکثر اندازه در نمونه های بدست آمده تا 55 میلیمتر گزارش شده است. گونه ماهی کور ایرانی تاکنون تنها از غار ماهی کور در تنگ هفت لرستان در ایران یافت شده است.

زیستگاه این ماهی در آب های زیرزمینی است. در غار ماهی کور به دلیل اینکه دهانه این غار به سطح آب های زیرزمینی اتصال دارد، این امکان را به وجود آورده که ماهی کور در طول شب ها به نزدیکی سطح آب در دهانه غار می آید.

غیر از جلبک هایی که در کناره صخره های آبی در سطح زمین می روید، وجود هیچ گونه گیاهی در نهرهای زیرزمینی تأیید نشده است. اینکه ماهی کور از چه تغذیه می کند تاکنون به طور دقیق شناخته نشده ولی احتمال این می رود از نوعی آرتمیا تغذیه کند که در آب های زیرزمینی یافت می شود.

عمر این ماهی در طبیعت مشخص نیست ولی در محیط اکواریوم حدود 18 تا 24 ماه عمر می کند. همچنین تولید مثل این ماهی نیز ناشناخته باقی مانده است.

ماهی کور که در لیست قرمز قرار دارد

ماهی کور ارزش خوراکی و صنعتی برای انسان ندارد ولی نقش آن در چرخه زیستی و محیط زیست بسیار حیاتی است. این ماهی در پایداری سفره های آب زیرزمینی نقش ارزنده ای را بازی می کند.

ماهی کور به دلایل گوناگونی از سال 1990 در لیست قرمز قرار گرفته و در حال حاضر یکی از حیوانات در معرض خطر شناخته شده و از نظر اتحادیه جهانی حفاظت از گونه های جانوری حتی بیشتر از یوزپلنگ ایرانی در معرض خطر و نیاز به حفاظت های شدید قرار دارد.

غار ماهی کور تنها اثر طبیعی ملی لرستان است

معاون محیط طبیعی اداره کل محیط زیست استان لرستان در این رابطه از ماهیان کور غار به عنوان شگفتیه‌های آفرینش یاد کرد و گفت: این گونه‌ها در محدوده جغرافیایی معین و محدودی انتشار دارند و در هیچ جای دیگر کشور تاکنون یافت نشده‌اند و جزء گونه‌های اندمیک و منحصر بفرد لرستان هستند.

نبی‌اله قائد رحمتی ادامه داد: با این تفاسیر در سال 1382 طرح مقدماتی به عنوان اثر طبیعی - ملی غار ماهی کور تهیه و پس از انجام مراحل قانونی در سال 1384 در شورای عالی حفاظت محیط زیست مطرح و طی مصوبه شماره 262 مورخ 14/2/1384 به عنوان نخستین اثر طبیعی ملی استان لرستان تصویب و به ثبت رسید.

وی یادآور شد: در حال حاضر توسط اداره کل حفاظت محیط زیست لرستان محیط بانانی به منظور حفاظت و حراست از این منطقه و گونه‌های مذکور به کار گمارده شده و نیروهای اجرایی یگان حفاظت اداره کل و محیط زیست شهرستان دورود نیز در این زمینه با ماموران منطقه برای حفاظت بهتر همکاری لازم را به عمل می‌آورند.

ماهی کور از ذخائر ژنتیکی نادر ایران

معاون محیط طبیعی اداره کل محیط زیست استان لرستان به ارزش علمی و تحقیقاتی ماهیان کور اشاره کرد و یادآور شد: ماهیان کور به لحاظ شیلاتی فاقد ارزش اقتصادی هستند اما به عنوان منابعی برای ذخائر ژنتیکی نادر و منحصر به فرد در بسیاری از پژوهش‌ها مورد مطالعه و ارزیابی قرار می‌گیرند.

قائد رحمتی ادامه داد: همچنین این ماهیها تحت عنوان ماهیان زینتی و شگفت انگیز و زیبا در موزه‌های حیات وحش و آکواریوم‌ها در برابر دید علاقه‌مندان قرار می‌گیرند.

فرسایش دهانه غار، ماهی کور را تهدید می‌کند

مدیر کل حفاظت محیط زیست استان لرستان پیرامون مخاطرات پیش روی این گونه گفت: در حال حاضر مهمترین مشکلی که ما با آن در غار ماهیان کور مواجه هستیم موضوع فرسایش دهانه غار است.

محمد حسین بازگیر ادامه داد: فرسایش موجب شده است که واریزه‌ها دهانه غار را در معرض مسدود شدن قرار دهند که باید فکری اساسی برای موضوع فرسایش در دهانه این غار صورت گیرد.

کمبود اعتبار برای ساماندهی تنها اثر طبیعی ملی لرستان

وی با تاکید بر اینکه طرح ساماندهی تنها اثر طبیعی ملی استان لرستان آماده شده، بیان داشت: متأسفانه هنوز نتوانسته ایم اعتبار مورد نیاز برای اجرای این طرح را تامین کنیم.

مدیر کل حفاظت محیط زیست استان لرستان تصریح کرد: در اجرای این طرح به دنبال مقابله با فرسایش و اثرات ناشی از آن در دهانه غار ماهیان کور هستیم.

بازگیر به مخاطراتی که پیش از این توسط جاده دسترسی سد بختیاری برای این اثر طبیعی ایجاد شده بود اشاره کرد و بیان داشت: خوشبختانه با همکاری مسئولان سد و جاده دسترسی کارگاه ایجاد شده در نزدیکی محل غار ماهیان کور جابجا شد.

وی ادامه داد: در حال حاضر همه تجهیزات مربوط به راهسازی از محدوده این اثر طبیعی ملی به طور کامل منتقل شده و مشکلی در این رابطه وجود ندارد.

به هر روی به نظر می رسد ماهیان کور گونه های منحصر به فردی هستند که تلاش برای حفظ آنها باید در اولویت کاری مسئولان قرار گیرد و در این راستا طرح ساماندهی این اثر طبیعی ملی لرستان نیازمند نگاه ویژه متولیان امر است.